

Media Savodxonlik Va Analitik Kompetensiya: Texnologik Ta'limda Integratsiyalashgan Yondashuv

*Aldasheva Sayyoraxon To'qinovna*¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada texnologik ta'lim jarayonida media savodxonlik va analitik kompetensiyani shakllantirishning dolzarbligi yoritiladi. Media muhitining kengayib borayotgan sharoitida o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va ongli iste'mol qilish ko'nikmalarini rivojlantirish zarurati ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan maqolada media ta'lim vositalaridan texnologik fanlarda foydalanish, real va virtual muhitda mustaqil fikr yuritish, ma'lumotlarni tahlil qilish orqali o'quvchining bilim darajasini oshirish yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Integratsiyalashgan o'quv metodikasi, interaktiv vositalar, simulyatsiya va raqamli resurslar orqali raqamli kompetensiyalarni shakllantirish mexanizmlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: media savodxonlik, analitik tafakkur, texnologik ta'lim, raqamli kompetensiyalar, tanqidiy fikrlash, integratsiya, media ta'lim.

Kirish. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimida yangi kompetensiyalarni shakllantirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Bugungi kunda o'qituvchilar va o'quvchilar nafaqat texnik bilimlarga, balki media axborotni tahlil qilish, baholash, undan samarali foydalanish ko'nikmalariga ham ega bo'lishi lozim. Bu esa raqamli savodxonlik va analitik tafakkurni rivojlantirish bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, texnologik ta'limda bu kompetensiyalarni integratsiyalashgan holda shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Media savodxonlik va analitik kompetensiyaning mohiyati

Media savodxonlik — bu shaxsning turli axborot manbalaridan olingan kontentni tushunish, tahlil qilish, baholash va axloqiy asosda qayta ishlab, yangi kontent yaratish qobiliyatidir. Zamonaviy raqamli muhitda bu kompetensiya nafaqat jurnalistika va ijtimoiy fanlarda, balki barcha sohalarida, ayniqsa texnologik ta'limda ham muhim o'rin egallaydi.

Londonning Qirollik universiteti professori S.Fayrstounning fikriga ko'ra esa, media savodxonlik harakat bo'lib, uning asosiy vazifasi insonlarni audiovizual va bosma matnlarning madaniy ahamiyatini tushunish, yaratish va baholashga undashdan iborat.

Media savodxonlik quyidagi asosiy tarkibiy elementlardan iborat:

- Axborotni tanqidiy baholash: O'quvchi yoki foydalanuvchi axborotning manbaini, uning ishonchliligini, maqsadini tahlil qila olishi kerak. Ayniqsa internetda tez tarqalayotgan yolg'on yoki manipulyativ xabarlarini aniqlash zamonaviy axborot jamiyatida yashash uchun zarur ko'nikmadir.
- Ishonchli va yolg'on axborotni farqlash: Faktlarni feyk yangiliklardan ajrata olish, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, kontekstni tushunish bu kompetensiyaning ajralmas qismidir.
- Asosli fikr bildirish: Shaxs o'z nuqtai nazarini faqat shaxsiy hissiyotlarga emas, balki fakt va dalillarga tayanib bayon qilishi kerak. Bu esa muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.
- Etik me'yorlarga asoslangan kontent yaratish: Axborotni tarqatishda va yangi media mahsulotlar yaratishda inson sha'nini hurmat qilish, mualliflik huquqiga rioya qilish, kamsituvchi yoki yolg'on axborotdan saqlanish shart.

¹ Andijon davlat universiteti doktoranti

Media savodxonlik o'z mohiyatiga ko'ra passiv bilim emas, balki faol harakatni — axborot ustida ishlashni va uni tanqidiy yondashuv asosida o'zlashtirishni anglatadi.

Analitik kompetensiya nima?

Analitik kompetensiya — bu shaxsning axborot bilan ishlash jarayonida chuqur fikrlash, sabablilik bog'liqliklarini aniqlash, statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, muammolarga ilmiy va mantiqiy yondashish qobiliyatidir. U quyidagi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi:

- ✓ Ma'lumotlarni yig'ish va tuzish (strukturaviy fikrlash);
- ✓ Tendensiyalarni aniqlash va sabab-oqibat munosabatlarini tushunish;
- ✓ Muammoni aniqlash va uni yechish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish;
- ✓ Qaror qabul qilishda dalillarga tayanuvchi yondashuv.

Bu kompetensiya ayniqsa texnologik fanlarda, ya'ni matematika, informatika, muhandislik, fizika, texnik loyihalash sohalarida asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Media savodxonlik va analitik kompetensiyaning o'zaro bog'liqligi

Media savodxonlik va analitik kompetensiya bir-birini to'ldiruvchi, zamonaviy raqamli jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan ikki asosiy kompetensiyadir. Ular birgalikda quyidagi maqsadga xizmat qiladi:

- ✓ Axborotni chuqur tahlil qilish orqali to'g'ri qaror qabul qilish;
- ✓ Axborotga asoslangan fikrlar va innovatsion g'oyalar yaratish;
- ✓ Axborot bilan ongli ishlash (nafaqat uni qabul qilish, balki qayta ishlash va uzatish);
- ✓ Global axborot maydonida ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik jarayonlarni to'g'ri talqin qilish.

Texnologik ta'limda bu ikki kompetensiyaning integratsiyasi o'quvchilarning ijodiy fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi, raqamli loyihalar ustida ishlashini rag'batlantiradi. Masalan, biror texnik loyiha ustida ishlayotgan o'quvchi nafaqat dasturiy yoki konstruktorlik masalalarni hal qiladi, balki bu loyiha haqidagi axborotni izlaydi, uni baholaydi, tushunarli taqdimot tayyorlaydi va uni ommaviy axborot vositalarida taqdim etish uslubini ham tanlaydi.

Media savodxonlik — axborotga tanqidiy yondashuvni, analitik kompetensiya esa axborotni chuqur tahlil qilishni anglatadi. Ikkalasi birgalikda o'quvchining kompleks tafakkurini, ya'ni raqamli bilimlar, axborot madaniyati, tahlil va qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa texnologik ta'limning asosiy maqsadi — raqamli erkin, ongli va mas'uliyatli shaxsni tarbiyalash uchun zarurdir.

Texnologik ta'limda integratsiyalashgan yondashuv. Texnologik ta'limga quyidagilar kiradi: informatika, muhandislik asoslari, robototexnika, texnik ijodkorlik, mehnat ta'limi, 3D texnologiyalar va boshqa yo'nalishlar.

Bu sohalarda media vositalar quyidagi shakllarda ishlatilishi mumkin:

- Interaktiv simulyatsiyalar – masalan, Arduino platalarini dasturlash jarayonida 3D modellar;
- Video darslar va media kontent – YouTube, Khan Academy kabi platformalarda taqdim etilgan loyihaviy ishlar;
- Axborot tahlili uchun platformalar – Google Data Studio, Excel, Scratch, MATLAB.

Integratsiyalashgan yondashuv media vositalardan foydalanish orqali o'quvchilarning analitik tafakkurini faoliyat orqali shakllantirishni nazarda tutadi. Bu yondashuvda o'quvchilar loyihalar yaratadi, kontent ishlab chiqadi va uning asosida texnik muammolarga yechim taklif qiladi.

Raqamli kompetensiyalar va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish vositalari.

Quyidagi texnologiyalar va metodikalar bu jarayonda samarali:

Vosita / Platforma	Raqamli kompetensiyani rivojlantirishga ta'siri
Scratch, Tinkercad	Dasturlash va loyihalash orqali tanqidiy tafakkur
Google Sheets, Datawrapper	Ma'lumotlar tahlili va vizualizatsiyasi
Quizizz, Kahoot	Baholash va refleksiya imkoniyatlarini beradi
Canva, Powtoon	Media kontent yaratish vositalari

Media savodxonlik o'qituvchilar tomonidan ham puxta egallanishi lozim, chunki ular raqamli muhitda o'z fanlarini o'qitishda, axborot tanlashda va uni talabalarga tushunarli tarzda yetkazishda muhim rol o'ynaydi.

Integratsiya samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar .

O'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish – media vositalar va analitik topshiriqlarni o'quv rejasiga birlashtirish;

STEM yondashuv asosida loyihalar ishlab chiqish – masalan, “aqlli uy” modellarini yaratish orqali media, informatika va fizika fanlarini uyg'unlashtirish;

O'qituvchilar uchun malaka oshirish kurslari – media ta'lim va raqamli pedagogika bo'yicha.

Xulosa. Media savodxonlik va analitik kompetensiyalarni texnologik ta'lim bilan uyg'unlashtirish – bu XXI asr talablariga javob beruvchi ta'lim modelidir. O'quvchilarni faqat axborotni iste'mol qiluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi, qayta ishlovchi va yaratuvchi subyekt sifatida shakllantirish zamonaviy o'qituvchining asosiy vazifasiga aylanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar va havolalar

1. Buckingham, D. (2003). *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. Polity Press.
2. Potter, W. J. (2018). *Media Literacy*. SAGE Publications.
3. A.U.Xolliyev Media savodxonlik tushunchasi va uning ilmiy nazariy tahlili. SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 1 ISSUE 7 UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337
4. Hobbs, R. (2011). *Digital and Media Literacy: Connecting Culture and Classroom*. Corwin Press.
5. Jenkins, H., et al. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. MIT Press.
6. UNESCO. (2021). *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377060>
7. European Commission. (2020). *Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu)*. https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcompedu_en

